

”Tvångsäktenskap,
vad säger lagen?”

Advokat Anna Dahlbom
Lewis Advokatbyrå AB

Rättslig reglering i internationella konventioner

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA, ÅR 1948

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 16

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.
2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, år 1966

Artikel 23

1. Familjen är samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd.
2. Rätten för giftasvuxna män och kvinnor att ingå äktenskap och bilda familj skall erkännas.
3. Inget äktenskap får ingås utan de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
4. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att trygga makarnas likställighet i fråga om rättigheter och ansvar vid äktenskapets ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning. Vid upplösning av ett äktenskap skall åtgärder vidtas för att tillförsäkra barnen nödvändigt skydd.

Kvinnokonventionen - CEDAW-konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering av kvinnor, år 1980

Artikel 16

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor i alla frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden samt skall särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

a) lika rätt att ingå äktenskap;

b) lika rätt att fritt välja make och att ingå äktenskap endast med sitt eget fria och fulla medgivande;

c) lika rättigheter och skyldigheter under äktenskapet och vid dess upplösning;

etc...

2. Barns trolovning och giftermål skall inte ha någon rättslig verkan och alla nödvändiga åtgärder, inklusive lagstiftning, skall vidtas för att fastställa en minimiålder för äktenskap och för att göra officiell registrering av äktenskap obligatoriskt.

FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989

Artikel 1 Definition av "barn"

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2 Icke-diskriminering

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.
2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Forts. Barnkonventionen

Artikel 3 Barnets bästa

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Forts. Barnkonventionen

Artikel 6 Rätt till liv, överlevnad och utveckling

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12 Rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Forts. Barnkonventionen

Artikel 24 Hälsa- och sjukvård

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.
2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att,.....
- 3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.**

D.v.s. tvångsäktenskap kan aldrig vara förenligt med barns bästa! Det åligger Sverige att vidta åtgärder mot detta.

Vad gäller i Sverige idag gällande ingående av äktenskap enligt Äktenskapsbalken?

2 kap. Äktenskapshinder

1 § Den som är under 18 år får inte ingå äktenskap utan tillstånd av myndighet som anges i 15 kap 1 §. Tillstånd får meddelas endast om det finns särskilda skäl.

15 kap. Ärenden om äktenskaps ingående

1 § En ansökan om tillstånd till äktenskap enligt 2 kap 1 eller 3 §§ prövas av länsstyrelsen i ett län där en sökande är folkbokförd. Saknas en sådan behörig länsstyrelse prövas ansökan av Länsstyrelsen i Stockholms län.

I ärenden som rör underårig skall länsstyrelsen bereda den underåriges vårdnadshavare tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning skall inhämtas från socialnämnden i den kommun där den underåriga är folkbokförd eller, om den underåriga inte är folkbokförd här i landet, i den kommun där han eller hon vistas. En annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse i frågan är skyldig att lämna sådana på begäran av den socialnämnd som skall yttra sig. I ärenden som rör halvsyskon skall länsstyrelsen inhämta yttrande från Socialstyrelsen.

Forts. Äktenskapsbalken

4 kap. Vigseln

2 § Vid vigseln ska de som ingår äktenskap vara närvarande samtidigt. De ska var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren ska därefter förklara att de är makar.

Har det inte gått till så som anges i första stycket eller var vigselförrättaren inte behörig att förrätta vigsel, är förrättningen ogiltig som vigsel.

En förrättning som enligt andra stycket är ogiltig som vigsel får godkännas av regeringen, om det finns synnerliga skäl. Ärendet får tas upp endast på ansökan av en av dem som avsett att ingå äktenskap eller, om en av dem har avlidit, av arvingar till den avlidne.

3 § Behörig att vara vigselförrättare är

1. sådan präst eller annan befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund, eller

2. den som länsstyrelsen har förordnat. Den som är behörig enligt första stycket 1 är inte skyldig att förrätta vigsel.

Erkännande av utländska äktenskap

Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Huvudregeln är att utländska äktenskap erkänns i Sverige. Undantag:

1 kap. Om äktenskapets ingående

8 a § Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller
2. om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet.

D.v.s. om det funnits hinder enligt svensk lag (t.ex. om äktenskapet ingåtts av en underårig utan tillstånd) eller om tvång förekommit = äktenskapet erkänns inte i Sverige.

Forts. Äktenskapsbalken

Om ett äktenskap trots allt har ingåtts med tvång, i Sverige eller utomlands och om äktenskapet har blivit giltigt i Sverige så har man rätt till omedelbar äktenskapsskillnad.

5 kap. Äktenskapsskillnad

5 § En make har rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid om det görs sannolikt att maken har tvingats att ingå äktenskapet eller om maken har ingått äktenskapet före 18 års ålder utan behörig myndighets tillstånd. Om äktenskapet har ingåtts trots att makarna är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon.....

Föreligger tvegifte.....

I de fall som avses i första stycket kan talan om äktenskapsskillnad föras även av allmän åklagare. I de fall som avser äktenskap som ingåtts av underårig är socialnämnden i den kommun där personen är folkbokförd eller, om personen inte är folkbokförd här i landet, i den kommun där han eller hon vistas skyldig att på begäran lämna yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning till åklagaren. En annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse i frågan är skyldig att lämna sådana på begäran av den socialnämnd som skall yttra sig.

Vad är straffbart att göra?

Brottsbalkens 4 kap.

Om brott mot frihet och frid

1 a § Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för **människohandel** till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år. *Lag (2010:371)*.

Exempel: Om någon lurar/tvingar flickor utomlands för att ingå äktenskap mot sin vilja där flickan riskerar att utnyttjas i äktenskapet.

Forts. Brottsbalken 4 kap.

2 § Den som i annat fall än som sägs i 1 eller 1 a § för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för **olaga frihetsberövande** till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år. *Lag (2002:436)*.

Exempel: Om någon för bort en kvinna/spärrar in en kvinna för att tvinga kvinnan att ingå äktenskap mot sin vilja.

4 § Den som genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar annan att göra, tåla eller underlåta något, dömes för **olaga tvång** till böter eller fängelse i högst två år. Om någon med sådan verkan övar tvång genom hot att åtala eller angiva annan för brott eller att om annan lämna menligt meddelande, dömes ock för olaga tvång, såframt tvånget är otillbörligt.

Är brott som avses i första stycket grovt, dömes till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen innefattat pinande till beaktelse eller annan tortyr.

Exempel: Om någon hotar/misshandlar en kvinna för att få henne till att ingå äktenskap mot sin vilja och äktenskapet kommer till stånd.

Forts. Brottsbalken 4 kap.

5 § Om någon lyfter vapen mot annan eller eljest hotar med brottslig gärning på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom, döms för **olaga hot** till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år. *Lag (1993:207)*.

Exempel: Om någon hotar en kvinna med våld eller att hon skall dödas om hon inte gifter sig. Kräver inte att äktenskapet kommer till stånd.

4 a § Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för **grov fridskränkning** till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff. *Lag (1999:845)*.

Bestämmelsen kan tillämpas vid upprepade hot/upprepad misshandel.

Brottsbalkens regler när brottet inte fullbordats eller begåtts utomlands

23 kap. Om försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott

1 § Försök till brott

2 § Förberedelse till brott och stämpling till brott

3 § Medhjälp och anstiftan

D.v.s. inte bara gärningsmannen kan straffas, även andra kan straffas för brott om de medverkat eller deltagit på olika sätt.

2 kap. Om tillämplighet av svensk lag

1 § Stadgar att brott som begås i Sverige straffas efter svensk lag. Även om det är ovisst var brottet begicks men skäl finns att anta att det begåtts i Sverige.

2 § Stadgar att brott som begåtts utomlands kan straffas i Sverige om det begåtts av någon som är medborgare i Sverige eller har hemvist här. Även i andra fall vid allvarigare brott av utlänning som bor här. Man kan straffa för brott som begåtts utomlands så länge som gärningen också är straffbar i landet där gärningen begicks. Detta gäller inte människohandel eller försök till detta, detta kan man straffa oavsett vad i Sverige.

Ska socialnämnden polisanmäla alla fall där någon riskerar att bli bortgift mot sin vilja?

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga

- Om det är oklart om brott begåtts, finns möjlighet att konsultera polis och åklagare.
- Socialstyrelsens uppfattning är att misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 och 6 kap brottbalken bör, om det är till barnets bästa, skyndsamt polisanmälas. Om det inte polisanmäls skall det noga dokumenteras varför.

OBS! Andra verksamheter har ibland en anmälningsskyldighet till socialnämnden. Det som gäller i allmänhet vid misstanke om att barn far illa, gäller självklart även i dessa frågor.

Socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen

3 kap 5 § Gällande insatser och möjligheten att samverka med andra samhällsorgan och föreningar.

3 kap 6 § Gällande kontaktpersoner.

11 kap 2 § Gällande utredningar för barn och unga och möjligheten att konsultera sakkunniga i utredningen.

D.v.s. möjligheten finns att ta hjälp av extern kunskap avseende tvångsäktenskap i socialtjänstens arbete.

LVU och tvångsäktenskap

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om **någon av de situationer som anges i 2 eller 3 §§ föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke** av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall **vad som är bäst för den unge vara avgörande**.

Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klargöras. **Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.**

Forts. LVU och tvångsäktenskap

Beredande av vård enligt LVU

2 § Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller **psykisk misshandel**, otillbörligt utnyttjande, **brister i omsorgen** eller **något annat förhållande i hemmet** finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 1997:15 - Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

- Om hemsändning till ett ursprungsland för äktenskap mot den unges vilja blir aktuellt, bör detta enligt Socialstyrelsens uppfattning kunna utgöra grund för vård med stöd av LVU med åberopande av **annat förhållande i hemmet**.

Gränsdragningsproblem? Grunden **brister i omsorgen** kan i stort sett alltid tillämpas.

Synpunkter, frågor, kommentarer?

Advokat Anna Dahlbom

Lewis Advokatbyrå AB

Tel. 08-411 36 06

anna.dahlbom@lewislaw.se